Кримінальний процес

УДК 343.132:342.7

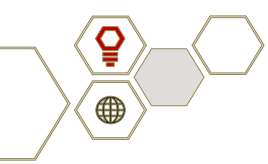
DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17484771>**Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному процесі: баланс між ефективністю та правами людини****Спаскіна Катерина Олегівна,**

Студентка 3 курсу, 8 групи, факультет адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна, <https://orcid.org/0009-0001-3407-9891>

Прийнято: 13.10.2025 | Опубліковано: 29.10.2025

Анотація: Мета статті полягає у комплексному аналізі проблемних аспектів застосування негласних слідчих (розшукових) дій (далі – (НС(Р)Д) у кримінальному провадженні в Україні з урахуванням гарантій дотримання конституційних і конвенційних прав людини. Особлива увага приділяється питанню ефективності судового контролю, доступу сторони захисту до матеріалів, отриманих під час проведення НС(Р)Д, та відповідності національної практики стандартам ст. 8 Європейської конвенції з прав людини (далі – ЄКПЛ).

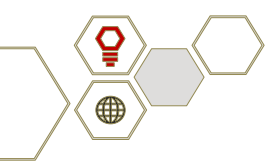
Методи дослідження ґрунтувалися на поєднанні аналізу чинного законодавства України, порівняльно-правового методу з урахуванням рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), а також узагальненні наукових підходів і практичних висновків вітчизняних і зарубіжних дослідників. Використано системний, формально-юридичний та логіко-аналітичний методи для виявлення недоліків правового регулювання та оцінки його відповідності міжнародним стандартам.

Результати дослідження свідчать, що нинішня практика застосування НС(Р)Д характеризується дисбалансом між інтересами держави у забезпеченні ефективного розслідування кримінальних правопорушень та необхідністю гарантування прав людини. Встановлено, що судовий контроль має переважно формальний характер, що знижує його превентивний потенціал і не забезпечує належної перевірки обґрунтованості клопотань. Обмежений доступ сторони захисту до матеріалів НС(Р)Д порушує принцип змагальності та рівності сторін у кримінальному процесі. Виявлено також відсутність повної статистичної звітності щодо результативності НС(Р)Д, що унеможливорює об'єктивну оцінку їх ефективності. Практика ЄСПЛ демонструє, що втручання у приватне життя допускається лише за наявності законної мети, дотримання принципу пропорційності та ефективних запобіжників, чого наразі бракує українській правозастосовній практиці.

У висновках підкреслюється необхідність удосконалення правового регулювання інституту НС(Р)Д та реформування механізмів судового контролю з метою забезпечення їх реальної, а не декларативної ефективності. Пропонується впровадження чітких процесуальних гарантій доступу сторони захисту до матеріалів, які обґрунтовують проведення НС(Р)Д, створення системи належної статистичної звітності, а також посилення ролі суду у перевірці пропорційності та законності таких заходів. Реалізація цих пропозицій сприятиме гармонізації української практики з міжнародними стандартами, підвищенню ефективності кримінального провадження та зміцненню гарантій захисту прав людини. Таким чином, стаття робить науковий внесок у розвиток стандартів захисту прав людини в межах негласної процесуальної діяльності у кримінальному судочинстві.

Ключові слова: Європейський суд з прав людини, негласні слідчі (розшукові) дії, права людини, право на приватне життя, судовий контроль.

Covert Investigative Measures in criminal proceedings: the balance between efficiency and human rights

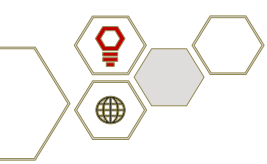
Katerina Spaskina,

Student of 3rd course of the 8th group, Faculty of the Advocacy
Yaroslav Mudryi National Law University,
Kharkiv, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0001-3407-9891>

Abstract: The purpose of the article is to comprehensively analyze the problematic aspects of the use of covert investigative (search) actions (hereinafter referred to as (CRI)) in criminal proceedings in Ukraine, taking into account the guarantees of compliance with constitutional and conventional human rights. Particular attention is paid to the issue of the effectiveness of judicial control, the access of the defense to materials obtained during CRI, and the compliance of national practice with the standards of Article 8 of the European Convention on Human Rights (hereinafter referred to as the ECHR).

The research methods were based on a combination of analysis of the current legislation of Ukraine, the comparative law method taking into account the decisions of the European Court of Human Rights (hereinafter referred to as the ECHR), as well as the generalization of scientific approaches and practical conclusions of domestic and foreign researchers. Systemic, formal-legal and logical-analytical methods were used to identify shortcomings in legal regulation and assess its compliance with international standards.

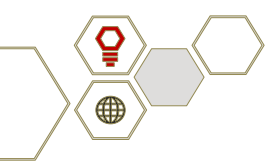
The results of the study indicate that the current practice of applying CRI is characterized by an imbalance between the interests of the state in ensuring effective investigation criminal offenses and the need to guarantee human rights. It was established that judicial control is mainly formal in nature, which reduces its preventive potential and does not provide for a proper verification of the validity of the petitions. Limited access of the defense to the materials of the N(R)D violates

the principle of adversarial and equality of parties in the criminal process. It was also revealed that there is no complete statistical reporting on the effectiveness of the N(R)D, which makes it impossible to objectively assess their effectiveness. The practice of the ECHR demonstrates that interference with private life is permissible only if there is a legitimate purpose, compliance with the principle of proportionality and effective safeguards, which is currently lacking in Ukrainian law enforcement practice. The conclusions emphasize the need to improve the legal regulation of the N(R)D institute and reform the mechanisms of judicial control in order to ensure their real, rather than declarative, effectiveness. It is proposed to introduce clear procedural guarantees of access of the defense to the materials that justify the N(R)D, create a system of proper statistical reporting, and strengthen the role of courts in verifying the proportionality and legality of such measures. The implementation of these proposals will contribute to the harmonization of Ukrainian practice with international standards, increasing the efficiency of criminal proceedings and strengthening guarantees for the protection of human rights. The article contributes to the development of human rights protection standards within covert procedural activity in criminal justice.

Keywords: European Court of Human Rights, covert investigative (detective) actions, human rights, right to privacy, judicial control.

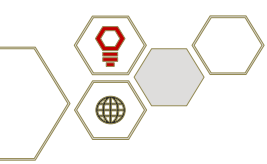
Постановка проблеми. Проблема застосування НС(Р)Д полягає у поєднанні потреби ефективного розслідування кримінальних правопорушень із захистом конституційних і конвенційних прав людини, зокрема права на приватне життя. Науковий інтерес обумовлений високим ступенем втручання НС(Р)Д у приватну сферу, а практична значущість – необхідністю забезпечення реального судового контролю, прозорих процедур та запобігання зловживанням. Аналіз законодавства та судової практики, включно з рішеннями ЄСПЛ, показує дисбаланс між інтересами держави та правами громадян, що потребує вдосконалення правового регулювання.

Вирішення проблем сприятиме підвищенню ефективності кримінального процесу та гарантуванню захисту прав людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ефективності застосування НС(Р)Д, а також допустимості та використання отриманих у їх ході матеріалів у кримінальному процесі досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема А. Волобоєв, М. Грібов, В. Кікінчук, В.А. Колесник, С. Ніколаюк, В. Шерудило, О. Шумілов та інші. Водночас принципове значення має забезпечення прав і свобод людини під час проведення таких заходів, оскільки це залишається фундаментальним критерієм демократичної правової держави. У сучасних умовах, з огляду на зростання складності загроз, виникає необхідність удосконалення механізмів контролю за проведенням НС(Р)Д, що дозволяє узгодити оперативні завдання правоохоронних органів із дотриманням міжнародних стандартів прав людини. Такий підхід забезпечує одночасно результативність кримінального розслідування та баланс між інтересами державної безпеки і захистом прав громадян. Попри значний науковий інтерес до проблематики забезпечення балансу між ефективністю кримінального провадження та дотриманням прав людини під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, у попередніх студіях залишається нерозкритим питання реальної, а не формальної судової перевірки пропорційності втручання у приватне життя особи. Саме цей аспект є ключовим для забезпечення дійового судового контролю, запобігання зловживанням з боку правоохоронних органів та гармонізації національної практики з європейськими стандартами захисту прав людини.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявні дослідження щодо застосування НС(Р)Д у кримінальному провадженні, певні аспекти цієї проблеми залишаються недостатньо вивченими. Зокрема, мало уваги приділено оцінці реальної ефективності судового контролю, механізмам доступу сторони захисту до доказів та матеріалів, отриманих під час проведення НС(Р)Д, а також збору

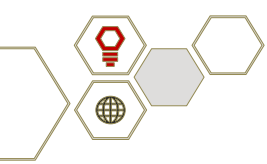
систематизованої статистики щодо результативності таких заходів. Причиною є обмежений доступ до конфіденційної інформації, неоднозначність законодавчих норм і відсутність комплексних процедур оцінки результатів дій органів досудового розслідування. Вивчення невирішених питань є критично важливим для формування ефективної системи гарантій прав і свобод громадян, адекватного захисту приватного життя та забезпечення пропорційного втручання держави. Подальше дослідження дозволить з'ясувати, наскільки чинні процедури відповідають міжнародним стандартам, а також розробити рекомендації щодо вдосконалення механізмів контролю і підвищення прозорості проведення НС(Р)Д.

У межах наукової статті планується проаналізувати практику застосування судового контролю, виявити основні прогалини у забезпеченні прав сторони захисту та запропонувати конкретні шляхи оптимізації процесуальних механізмів, що сприятиме ефективнішому поєднанню інтересів держави і прав громадян.

Наукова новизна полягає у комплексному узагальненні проблем допустимості результатів НС(Р)Д та у формулюванні пропозицій щодо вдосконалення судового контролю, забезпечення процесуальних гарантій сторони захисту та створення єдиної системи статистичного обліку таких дій.

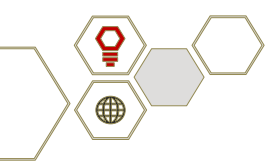
Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є всебічне дослідження проблемних аспектів застосування негласних слідчих (розшукових) дій (НС(Р)Д) у кримінальному провадженні в Україні з урахуванням гарантій дотримання прав і свобод громадян, закріплених національним законодавством та міжнародними стандартами.

Основне завдання дослідження полягає у комплексному аналізі та оцінці чинної практики застосування НС(Р)Д з науковою метою визначити ефективність судового контролю за їх проведенням, оцінити механізми доступу сторони захисту до матеріалів, які обґрунтовують необхідність проведення таких дій, а також проаналізувати відповідність національної

практики положенням ст. 8 Європейської конвенції про захист прав людини щодо забезпечення права на приватне життя. У межах статті передбачається послідовне виконання наступних наукових завдань: 1) проаналізувати нормативно-правову базу України та міжнародні стандарти у сфері проведення НС(Р)Д; 2) оцінити наявні прогалини та проблеми національної практики застосування НС(Р)Д і визначити їхні причини; 3) проаналізувати ризики порушення прав і свобод особи в процесі проведення НС(Р)Д та їхнє узгодження із принципами законності та пропорційності; 4) запропонувати конкретні механізми вдосконалення судового контролю, забезпечення прозорості, доступу сторони захисту до матеріалів та підвищення ефективності застосування НС(Р)Д у кримінальному провадженні. Досягнення поставлених завдань дозволить підкреслити науковий внесок дослідження, обґрунтувати необхідність реформування практики застосування НС(Р)Д та сприятиме формуванню більш ефективної і правозахисної системи кримінального провадження в Україні.

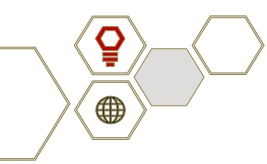
Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до ч. 1 ст. 246 КПК України НС(Р)Д – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом [1; 2, с. 31]. В українському законодавстві дотримання прав людини під час проведення НС(Р)Д забезпечується системою нормативно-правових актів, серед яких ключову роль відіграють Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) та міжнародні договори, ратифіковані державою. Так, ст. 32 Конституції України гарантує кожному недоторканність особистого й сімейного життя, що узгоджується з положеннями ст. 8 ЄКПЛ [3]. М. Бредіхіна та А. Волобоев зазначають, що інститут НС(Р)Д має подвійний характер: з одного боку, він виступає необхідним механізмом забезпечення результативності кримінального процесу, з іншого – пов’язаний із потенційною загрозою втручання у приватну сферу громадян. Такий баланс

вимагає запровадження ефективних правових гарантій і запобіжників. Правові гарантії дотримання прав людини у сфері НС(Р)Д виходять за межі попереднього судового контролю і включають можливість подальшого оскарження дій правоохоронних органів. У свою чергу надає особам, права яких були обмежені, інструменти для відновлення справедливості та захисту своїх інтересів. Така багаторівнева система контролю зменшує ризики зловживань і сприяє підвищенню довіри громадян до діяльності правоохоронних структур [4, с. 242]. А.С. Гуменюк зазначає, що застосування НС(Р)Д у кримінальному провадженні характеризується високим рівнем втручання у сферу приватності особи, що потенційно створює ризики порушення конституційно гарантованих прав і свобод [5, с. 537].

Відповідно до ст. 2 КПК України основною метою кримінального провадження є захист прав і свобод особи, а також забезпечення законних інтересів усіх його учасників [1]. Застосування НС(Р)Д повинно здійснюватися з неухильним дотриманням вимог прав людини, а здобута інформація може використовуватися виключно в межах, визначених законом. В.Г. Дрозд виділяє проблемним аспектом те, що НС(Р)Д нерідко стають предметом наукових і практичних дискусій, оскільки вони пов'язані з питанням допустимих меж державного втручання у сферу приватного життя особи, зокрема з огляду на необхідність узгодження національного регулювання з міжнародними стандартами у сфері прав людини [6, с. 186].

Аналіз наукових досліджень та правозастосовної практики свідчить про наявність значних труднощів у сфері дотримання прав людини під час проведення НС(Р)Д у багатьох державах, включно з Україною [7, с. 34-37]. Варто погодитися з М.М. Погорецьким та І.С. Казаряним, що серед ключових проблем варто виокремити можливість використання таких заходів правоохоронними органами з політично вмотивованою метою або з інших неправомірних причин. Додатковою перешкодою для забезпечення законності є неналежне документальне оформлення матеріалів НС(Р)Д, що фактично

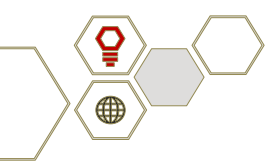

унеможлиблює ефективний контроль за правомірністю їх проведення. Судова практика також демонструє тенденцію до формального підходу при розгляді клопотань щодо санкціонування НС(Р)Д, що послаблює судовий контроль. Водночас відсутність інформування осіб про здійснення стосовно них таких заходів значно обмежує їх можливості у захисті власних прав [8, с. 103; 9, с. 29-34].

Наявні проблемні питання зумовлені низкою чинників: нечіткістю законодавчих положень, які регламентують порядок проведення НС(Р)Д та допускають множинність тлумачень; недостатнім рівнем професійної підготовки правоохоронців, які здійснюють такі дії; а також тиском на слідчих із боку керівництва, що орієнтоване на досягнення швидких результатів. Усе це створює передумови для порушення принципів законності та зловживання процесуальними повноваженнями.

В. Кириченко та Е. Копилов наголошують, що негласність процесуальних дій не повинна бути підґрунтям для свавілля з боку недобросовісних працівників органів досудового розслідування чи оперативних підрозділів, оскільки подібні зловживання прямо загрожують правам і свободам особи [10, с. 54-57]. Важливу роль у забезпеченні балансу між інтересами держави та приватними правами громадян відіграють норми національного кримінального процесуального законодавства, дотримання яких є критерієм належного професіоналізму слідчих, прокурорів та суддів. Подальші наукові дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на розробку пропозицій щодо удосконалення правового регулювання НС(Р)Д, що дозволить гармонізувати приватні та публічні інтереси, а також узгодити національну практику з вимогами ЄСПЛ [11, с. 258-260].

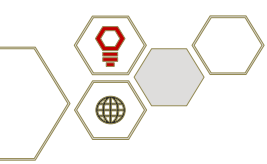
З огляду на положення ч. 2 ст. 246 КПК України, НС(Р)Д мають виключний характер та можуть здійснюватися лише тоді, коли відомості про кримінальне правопорушення чи особу, яка його вчинила, неможливо отримати звичайними процесуальними засобами. Така винятковість

зумовлена тим, що проведення зазначених заходів безпосередньо пов'язане з обмеженням фундаментальних прав людини, насамперед права на повагу до приватного життя [1].

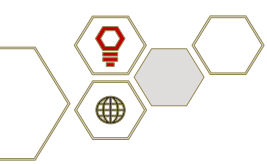
Практика ЄСПЛ свідчить про наявність численних справ, у яких оцінювалася відповідність НС(Р)Д стандартам Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Забезпечення прав і свобод людини під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій [12, с. 180]. Суд акцентує на необхідності досягнення балансу між ефективністю розслідування та гарантіями прав особи, визначаючи, що будь-які обмеження повинні мати законну мету, бути пропорційними та обґрунтованими. Право на повагу до приватного і сімейного життя, житла та кореспонденції, гарантоване ст. 8 ЄКПЛ, становить одну з фундаментальних засад правової системи демократичних держав. У практиці ЄСПЛ поняття приватного та сімейного життя трактується широко, охоплюючи різні сфери особистої автономії, що вимагають належного захисту від втручання держави. Водночас ч. 2 ст. 8 ЄКПЛ передбачає, що таке втручання може мати місце, якщо воно є «законним», «необхідним у демократичному суспільстві» та спрямоване на досягнення легітимних цілей, серед яких – забезпечення національної та громадської безпеки, підтримання публічного порядку, запобігання злочинності чи захист прав і свобод інших осіб [13].

У контексті застосування НС(Р)Д дана норма набуває особливої актуальності. Сам характер НС(Р)Д передбачає приховане втручання у сферу приватності, що створює ризики зловживань. Як слушно зазначив ЄСПЛ у справі «Раманаускас проти Литви» (2018 р.) [14], використання спеціальних методів розслідування вимагає наявності чітких і прозорих правових процедур, які б гарантували передбачуваність, пропорційність та ефективний судовий контроль. Суд підкреслив, що відсутність належних запобіжників може призвести до порушення ст. 8 ЄКПЛ, оскільки фактичне втручання без достатнього обґрунтування не може визнаватися необхідним у

демократичному суспільстві [15, с. 250]. Міжнародний досвід також підкреслює важливість дотримання високих стандартів захисту прав людини під час НС(Р)Д. Так, у рішенні у справі «Сабо і Віші проти Угорщини» (2016 р.) ЄСПЛ зазначив, що навіть у боротьбі з тероризмом чи іншими тяжкими злочинами права людини мають пріоритетне значення. Аналіз практики ЄСПЛ дозволяє визначити основні умови правомірності втручання у приватне життя: чіткість і передбачуваність законодавчої бази, наявність легітимної мети, необхідність заходів у демократичному суспільстві та дотримання принципу пропорційності [16].

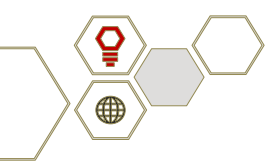
В Україні застосування НС(Р)Д регламентується положеннями ст. 246 КПК України, який визначає винятковість таких заходів та вимагає їх санкціонування слідчим суддею [1]. Попри передбачений законодавством механізм судового контролю за законністю та обґрунтованістю застосування НС(Р)Д, у практичній площині він часто набуває формального характеру. Розгляд слідчим суддею клопотання про дозвіл на проведення НС(Р)Д зазвичай не передбачає глибокої перевірки підстав та не виключає можливості зловживань з боку органів досудового розслідування. Варто погодитися з М.В. Сорокою, що додатковим проблемним питанням є обмежений доступ сторони захисту до матеріалів, що обґрунтовують необхідність таких дій, а також до результатів їх проведення. Істотно звужує можливості сторони захисту реалізувати принцип рівності сторін і фактично порушує змагальність кримінального процесу [17, с. 196-197]. Відповідно, основним проблемним питанням є дисбаланс між інтересами держави у забезпеченні ефективного розслідування кримінальних правопорушень та необхідністю захисту конституційних і конвенційних прав особи. Наявний порядок застосування НС(Р)Д в Україні потребує вдосконалення з урахуванням міжнародних стандартів, зокрема: забезпечення реального, а не формального судового контролю за їх санкціонуванням; впровадження механізмів доступу сторони захисту до інформації, які дозволять перевірити обґрунтованість клопотань;

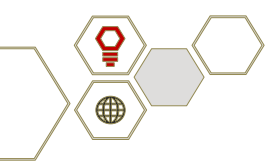
встановлення чітких процесуальних гарантій, що виключають можливість свавільного втручання у приватне життя.

З урахуванням зазначеного, можна стверджувати, що відповідність НС(Р)Д стандартам ст. 8 ЄКПЛ можлива лише за умови реального дотримання принципів законності, необхідності та пропорційності, а також за наявності ефективних гарантій від зловживань з боку органів досудового розслідування [13; 18, с. 45]. Ефективність проведення НС(Р)Д залишається дискусійною, оскільки кількість їх застосування не завжди корелює з результативністю розслідувань. Часто НС(Р)Д використовуються як інструмент тиску на осіб, щодо яких вони проводяться, при цьому відсутня належна статистика про їх фактичну результативність. Незважаючи на важливу роль таких заходів у розкритті кримінальних правопорушень (зокрема у сфері наркотичного бізнесу та корупції), спостерігаються суттєві прогалини у дотриманні прав людини.

Вказані проблеми узгоджуються із підходами, сформованими у практиці Європейського суду з прав людини щодо втручання держави у сферу приватного життя через застосування заходів таємного нагляду. Так, у рішенні у справі *Szabó and Vissy v. Hungary* (заява № 37138/14, рішення від 12 січня 2016 р.) Суд констатував, що національна система антитерористичного спостереження, передбачена статтею 7/Е (3) Закону «Про національну безпеку», не містила достатніх процесуальних гарантій проти свавільного втручання у права особи, гарантовані статтею 8 Конвенції. Зокрема, дозвіл на проведення негласних заходів видавався виключно органом виконавчої влади без попереднього судового контролю, а закон не визначав чітких критеріїв необхідності, обсягу та тривалості таких заходів. Суд звернув увагу, що розвиток сучасних технологій надає можливість владі здійснювати масовий збір даних, потенційно охоплюючи будь-яку особу, тоді як відсутність незалежного контролю створює ризик зловживань. У результаті Суд визнав, що угорське законодавство не відповідає вимогам “якості закону” та

принципам необхідності і пропорційності, чим порушило статтю 8 Конвенції [19]. Подібна позиція простежується у справі *Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom* (заяви № 58170/13, 62322/14, 24960/15, рішення Великої палати від 25 травня 2021 р.), де заявники оскаржували правову базу масового перехоплення комунікацій та доступу державних органів до даних, що зберігаються провайдерами. Велика палата Суду встановила, що британське законодавство не забезпечувало належного незалежного контролю на етапах авторизації та здійснення перехоплення, а також не містило достатніх гарантій захисту журналістських джерел. Водночас Суд підтвердив, що масове перехоплення як таке не є несумісним із Конвенцією, за умов наявності «достатніх, точних та ефективних гарантій» на всіх етапах — від надання дозволу до зберігання, використання та знищення перехоплених даних. Разом із тим, у окремих думках суддів Lemmens, Vehabović, Vošnjak та Pinto de Albuquerque наголошено, що такий процедуралістський підхід надмірно розширює «межу розсуду» держав та фактично легітимізує практику масового нагляду без належного матеріального контролю за пропорційністю втручання [20]. Схожий підхід відображено в практиці Верховного суду Сполучених Штатів Америки у справі *Kyllo v. United States*, 533 U.S. 27 (2001). Суд встановив, що застосування технологічних засобів, які не є загальнодоступними, зокрема тепловізійного обладнання, для отримання інформації про внутрішні процеси у приватному житті без попереднього судового ордеру кваліфікується як «обшук» (search) за Четвертою поправкою до Конституції США і, отже, потребує відповідного юридичного санкціонування. Суд підкреслив, що використання технологій, здатних виявляти деталі приватного життя, які інакше залишалися б недоступними без фізичного проникнення, без належного судового контролю становить незаконне втручання у сферу приватності особи. Ця доктрина відповідає принципам, сформульованим Європейським судом з прав людини у справах, пов'язаних із негласними слідчими та розшуковими діями, де підкреслюється

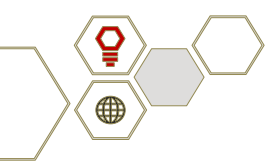

необхідність незалежного та ефективного попереднього контролю, обмеження дискреційних повноважень органів влади та забезпечення пропорційності втручання [21]. Такий підхід підтверджує універсальний характер правових гарантій приватності, які повинні застосовуватися незалежно від національної юрисдикції, особливо при використанні високотехнологічних засобів спостереження.

Законодавство, зокрема ст. 253, 290 КПК України [1], прямо встановлює гарантії інформування осіб про обмеження їхніх прав та порядок ознайомлення з матеріалами, однак на практиці ці норми не завжди виконуються: результати НС(Р)Д, що не використовуються у провадженні, знищуються, а сторони захисту залишаються позбавленими доступу до них. Відповідно унеможлиблює перевірку законності таких дій, виявлення фактів провокації кримінального правопорушення чи підтвердження невинуватості. До того клопотання про дозвіл на проведення НС(Р)Д віднесені до інформації з обмеженим доступом і не підлягають реєстрації в автоматизованій системі документообігу суду, що ускладнює здійснення дієвого судового контролю та не дозволяє вести повну статистику щодо їх обґрунтованості [22, с. 294-296; 23, с.293].

Як зазначають Гриненко С.О., Кудінов С. С., Шехавцов Р. М. та Дроздов О. М., відсутність належного доступу сторони захисту до матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій створює загрозу порушення засад кримінального провадження, зокрема принципів змагальності сторін і забезпечення рівності їхніх процесуальних прав [24, с.278]. Така практика фактично унеможлиблює реалізацію стороною захисту права на перевірку допустимості та законності отриманих доказів, що, у свою чергу, ставить під сумнів об'єктивність і прозорість здійснення судового контролю.

Для наочного узагальнення основних елементів судового контролю на етапі досудового розслідування, ключових гарантій захисту прав людини, потенційних ризиків та відповідних стандартів ЄСПЛ, пропонуємо

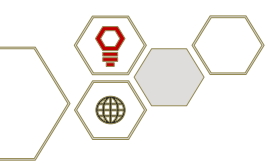
структуровану модель у вигляді таблиці 1 Ця таблиця дозволяє систематизувати доктринальні положення, норми національного законодавства та практику ЄСПЛ, підкреслюючи необхідність реальної, а не формальної судової перевірки пропорційності втручання у права особи.

Таблиця 1

Судовий контроль	Гарантії	Ризики	ЄСПЛ-стандарт
Контроль законності дій органів досудового розслідування	Захист від свавільних або незаконних рішень, забезпечення верховенства права	Формальний характер перевірки, відсутність реальної оцінки пропорційності втручання	Szabó and Vissy v. Hungary (2016) - судовий контроль має бути реальним, а не декларативним
Санкціонування негласних слідчих (розшукових) дій	Незалежність суду, неупередженість, перевірка обґрунтованості втручання	Надмірна довіра до органів слідства, відсутність індивідуальної оцінки потреби втручання	Big Brother Watch v. the UK (2021) - необхідність ефективного механізму попереднього контролю
Розгляд скарг на дії чи бездіяльність слідчих та прокурорів	Доступ до правосуддя, право на ефективний засіб захисту (ст. 13 ЄКПЛ)	Ілюзорність або недоступність засобів оскарження на практиці	Merit v. Ukraine (2004) - контроль має бути доступним і дієвим, а не теоретичним
Судовий контроль за затриманням і триманням під вартою	Право на свободу і особисту недоторканість (ст. 5 ЄКПЛ)	Затягування розгляду, порушення принципу оперативності	Ramanauskas v. Lithuania (2008) - затримання має бути законним і перевірено незалежним судом
Оцінка ефективності розслідування	Забезпечення справедливого процесу, відкритості та публічного контролю	Недостатня прозорість і підзвітність правоохоронних органів	Kyllo v. United States (2001, США) - судовий контроль як гарантія недопущення надмірного втручання у приватність

Джерело: власна розробка автора

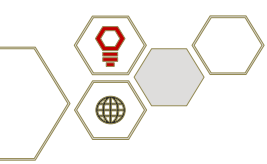
У свою чергу досліджуване питання потребує вдосконалення механізмів правового регулювання та підвищення ефективності судового контролю за проведенням НС(Р)Д, а саме в контексті удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства та практики його застосування.

Серед яких варто виділити: внесення змін до КПК України щодо конкретизації процедурних гарантій доступу сторони захисту до матеріалів НС(Р)Д; закріплення на законодавчому рівні обов'язковості повного судового контролю за їх проведенням; впровадження механізму ведення та оприлюднення єдиної державної статистики щодо кількості та результативності проведених НС(Р)Д; гармонізація національного законодавства із стандартами ЄСПЛ у частині забезпечення права на справедливий суд.

Висновки. Узагальнюючи проведений аналіз, варто зазначити, що інститут НС(Р)Д в українському кримінальному процесі виконує важливу функцію забезпечення ефективності розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, однак його застосування пов'язане з істотним втручанням у сферу приватності особи. У свою чергу зумовлює необхідність дотримання балансу між інтересами держави у досягненні цілей кримінального провадження та конституційно гарантованими правами і свободами громадян. Практика ЄСПЛ свідчить, що такий баланс може бути забезпечений лише за умови чіткості та передбачуваності правового регулювання, пропорційності застосованих заходів і наявності дієвого судового контролю. Водночас аналіз національної правозастосовної практики демонструє низку проблем: формальний характер санкціонування НС(Р)Д судами, відсутність належного інформування осіб про обмеження їхніх прав, обмежений доступ сторони захисту до матеріалів та недосконалість статистичного обліку.

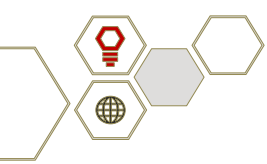
Новизна одержаних результатів полягає у комплексному виявленні ключових недоліків чинного правового регулювання НС(Р)Д та окресленні напрямів їх усунення з урахуванням міжнародних стандартів захисту прав людини. Практичне значення проведеного дослідження полягає у можливості використання сформульованих висновків для вдосконалення законодавства та правозастосовної практики, зокрема: запровадження реального, а не формального судового контролю за санкціонуванням НС(Р)Д; розширення

процесуальних можливостей сторони захисту щодо ознайомлення з матеріалами, які обґрунтовують необхідність їх проведення; встановлення обов'язкової реєстрації всіх клопотань у автоматизованій системі документообігу суду; створення дієвих механізмів інформування осіб про втручання у їхні права після завершення слідчих дій. Реалізація таких рекомендацій сприятиме гармонізації українського кримінального процесу із стандартами ЄСПЛ, забезпечить підвищення рівня гарантій прав особи та зміцнить довіру суспільства до діяльності правоохоронних органів. Подальшого наукового осмислення потребує питання допустимості доказів у контексті цифрових НС(Р)Д після ухвалення нових законодавчих змін, що дозволить уточнити механізми балансу між ефективністю кримінального провадження та захистом прав людини.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс від 13.04.2012 р. № 4651-VI / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. № 11-12. № 13. ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#Text> (дата звернення: 18.08.2025)
2. Негласні слідчі (розшукові) дії : наук.-практ. посіб. / За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. В. Столітнього. 2-ге вид., допов. та доопрац. Київ: Норма Права, 2021. 332 с.
3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 18.08.2025)
4. Бредіхіна М., Волобоев А. Дотримання прав людини під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Взаємодія органів сектору безпеки, оборони та громадськості у сфері протидії кримінальним правопорушенням: *збірник матеріалів II Всеукраїнського круглого столу (м.*

Кропивницький, 27 березня 2025 р.). Кропивницький: ДонДУВС, 2025. С. 241-243

5. Гуменюк А.С. Роль прокурора як належного суб'єкта ініціювання, проведення та контролю за проведенням негласних слідчих (розшукових) дій. *Право і суспільство*, 2025. № 1. С. 536-545

6. Дрозд В.Г. Судова практика щодо допустимості доказів, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Підприємництво, господарство і право*, 2020. № 9. С. 185-190

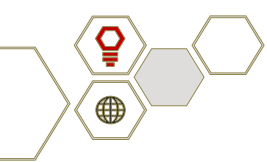
7. Використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті негласних слідчих (розшукових) дій: науково-методичні рекомендації для підрозділів НПУ / М. Цуцкірідзе, Г. О. Мартовицька, В. Романюк, В. Бурлака та ін. Х.: Харківський нац. ун-т внутр. справ, 2022. 82 с.

8. Погорецький М. М. Гарантії прав і свобод особи під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів у досудовому розслідуванні в умовах воєнного стану, надзвичайного стану або у районі проведення АТО. *Вісник кримінального судочинства*, 2021. № 1-2. С. 99-117. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2021.1-2/99-117>

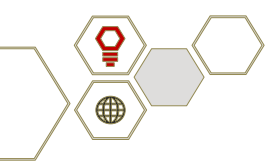
9. Казарян І.С. Юридико-психологічні аспекти розгляду клопотання про проведення негласних слідчих розшукових дій. Одеса: ОДУВС, 2023. С. 58

10. Кириченко В., Копилов Е. Сучасний стан дотримання прав людини при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. *Universum*, 2025. № (18). С. 53–59

11. Яровий А.Р. Правове регулювання проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2020. № 1. С. 257-261

12. Богуш К.Р., Волков К.В. Сучасний стан дотримання прав людини при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. *Студентський науковий журнал «UNIVERSUM»*, 2024. № 8. С.179-186
13. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ, ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997 року. Електронний ресурс. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 19.08.2025)
14. Справа «Раманаускас проти Литви (№ 2). заява № 55146/14. 20 лютого 2018 р. Електронне видання. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SO5138> (дата звернення: 19.08.2025)
15. Тіщенко С. Особливості використання спеціальних знань під час розслідування масових заворушень. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*, 2023. № 1(122) С. 258-263
16. Європейський суд з прав людини. Справа «Сабо і Віші проти Угорщини». *Інформаційний портал Харківської правозахисної групи*. URL: khpg.org.
17. Сорока М.В. Ефективність проведення негласних слідчих (розшукових) дій та їх вплив на досягнення цілей кримінального процесу. *Юридичний вісник*, 2025. № 2 (75). С. 196-200. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.75.20234>
18. Сорокіна Д., Телійчук В. Деякі проблемні аспекти використання інформації, отриманої під час проведення негласних слідчих(розшукових) дій у досудовому розслідуванні. *UNIVERSUM*, 2025. № (16). С. 45–50
19. Справа «Szabó and Vissy v. Hungary. заява № 55146/14. 20 лютого 2018 р. Електронне видання. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SO5138> (дата звернення: 18.08.2025)
20. Szabó and Vissy v. Hungary, no. 37138/14, 12 January 2016. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160020> .

21. Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom [GC], nos. 58170/13, 62322/14 and 24960/15, 25 May 2021. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-209261> .

22. *Kyllo v. United States*, 533 U.S. 27 (2001). Supreme Court of the United States. URL: <https://tile.loc.gov/storage-services/service/l1/usrep/usrep533/usrep533027/usrep533027.pdf> (дата звернення: 18.08.2025)

23. Колесник В.А. Гарантії дотримання прав особи при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО, 2021. Випуск 63. С. 293-297. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.63.51>

24. Гриненко С. Кудінов С., Шехавцов Р, Дроздов О.: навч. посіб. Харків: Оберіг, 2015. 423 с.